

Лекція №1

Тема 1. Особливості діяльності різновікової групи в дошкільному навчальному закладі.

Принципи об'єднання дітей у групи.

Модель організації роботи в різновіковій групі.

Погляди вчених на організацію різновікових груп.

Організація життя і виховання дітей у різновіковій групі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко А. Різновікова група: вимушена необхідність чи перевага? *Дошкільне виховання*. 2014. № 10. С 14–17.
2. Дятленко Н. Малокомплектний дошкільний навчальний заклад: різновікові групи. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 3. С. 4–8.
3. Михайлова А. І., Кушнарченко Е. М., Губанова Н. В. Організація роботи з дітьми різновікових груп: метод. посіб. Харків: Веста; Ранок, 2008. 64 с.

1. Сутність та переваги різновікової групи у закладі дошкільної освіти.

Сьогодні величезні зміни відбуваються в багатьох галузях, у тому числі і в дошкільній освіті, а саме: впровадження нових і доповнення законодавчих документів (законів України «Про дошкільну освіту», «Про освіту»), БКДО, нових програм розвитку дитини дошкільного віку; розробка нових вітчизняних підручників і педагогічної преси, оновлення змісту дошкільної освіти, варіативність мережі ЗДО, зменшення кількості дошкільних установ у сільській місцевості, ініціативи батьків.

Часто вихователі вдаються до створення різновікових груп під дією різноманітних факторів: мала кількість дітей, що відвідують садочок влітку в місті, складна демографічна ситуація у селі, закриття садочків, брак педагогічних кадрів, надання освітніх послуг дітям 7-го року життя, які з певних причин не пішли до школи, разом із дітьми старшої групи ЗДО, підпорядкування

закладу відповідній організації, відмова батьків від послуг дошкільних установ. Усе це зумовлює виникнення різновікових груп, які стають «умовою виживання» ЗДО.

Із метою підняти імідж ЗДО, підвищити якість дошкільної освіти, зберегти мережу дошкільних установ, робочі місця, привабити батьків новими освітніми послугами створюються нові типи закладів для освіти дітей дошкільного віку (приватні, сімейні, міні-дитячі садки, НВК, центри розвитку дитини, профільні, реабілітаційні тощо). У них, а також у закладах загальноорозвивального спрямування створюються нові групи (переважно різновікові) через неможливість укомплектувати «чисті» групи. Це такі групи: сімейні, родинні; з додатковими освітніми послугами; короткотривалого перебування; соціальні; прогулянкові; за національними ознаками; за певною педагогічною технологією тощо. Формуються групи за функціональним призначенням: освітньо-розвивальні; оздоровчі (реабілітаційні); санаторні; розважально-дозвіллієві (денні і вечірні, прогулянкові, вечірні, вихідного дня).

2.Науковці визначають наступні *принципи комплектування різновікових груп у закладі дошкільної освіти:*

-на основі врахування вікових ознак. При такому комплектуванні утворюються різновікові групи, в яких полегшується здійснення колективно орієнтованого навчання. Водночас складно розгледіти індивідуальні особливості розвитку кожного малюка.

-на основі врахування індивідуальних особливостей розвитку. При такому комплектуванні утворюються різновікові групи, в яких об'єднуються діти від наймолодшого до старшого віку. Підвищується ефективність здійснення індивідуальної роботи, покращуються взаємини між дітьми та атмосфера психологічного комфорту, відбувається взаємний обмін дитячим досвідом. Такого позитиву можна досягти лише тоді, коли комплектування здійснюватиметься на основі законів психологічної сумісності дітей. Якщо група формуватиметься хаотично, а вихователі будуть

не готовими психологічно, виникне чимало проблем. Наприклад, значна наповнюваність груп ускладнює процес організації життя дітей. Це вимагає перебудови роботи помічника вихователя. Старші діти інколи стають «няньками» для менших, що також призводить до формування несамостійності маленьких і прояву авторитаризму старших;

- на основі врахування вікових та індивідуальних характеристик. У комплектуванні такого характеру утворюються різновікові групи дітей близького віку (молодша – середня). Відповідно не порушуються розпорядок дня і ритм роботи садка. Актуальною проблемою все-таки залишається вивчення індивідуальних особливостей розвитку (темперамент, самопочуття, рівень фізичної підготовки, гендерні особливості, ступінь розвитку вольових зусиль, концентрації уваги, інтереси та бажання) до початку відвідування ЗДО, під час прийому та адаптації дитини;

- на основі врахування родинних стосунків. Утворюються різновікові групи, в яких об'єднуються брати і сестри. Дітям гарантується відчуття захищеності, емоційного комфорту. Проблеми можуть виникати через формування у менших самостійності, а у старших унеможливлення займатися справами, цікавими саме для їхнього віку. Міра опіки старшими молодших має братися до уваги вихователями і скеровуватися відповідно до реальних потреб і можливостей дітей.

Важливу роль у виборі принципу комплектування відіграють особливості ЗДО, регіону, в якому він розташований (район, село, місто), потреби і запити батьків вихованців. Обов'язково мають враховуватися педагогічні погляди працівників дошкільної установи.

3. Проблеми різновікових груп в історіогенезі

Перші дитячі установи були притулками для сиріт. Спочатку їх створювали монастирі та благодійні товариства, дещо пізніше – безпосередньо педагоги. У таких закладах жили вихованці різного віку. Вже тоді були сформовані основні принципи роботи різновікових груп: індивідуальний підхід, опіка старших над молодшими.

XIX–XX ст. знаменуються у педагогіці дошкільній розвитком зарубіжних педагогічних концепцій дошкільної освіти, зокрема теорій М. Монтесорі та Ж. - О. Декролі, які мали суттєвий доробок щодо умов, змісту і форм роботи з дітьми різного віку. Так, одним з основних положень М. Монтесорі було дотримання «принципу вільної активності дітей та їх самодіяльності в усьому навчанні».

У кінці XIX – на початку XX ст. популярним серед української інтелігенції був дитячий садок, відкритий на початку 70-х років Марією і Софією Ліндфорс (Русовою). Цю дошкільну установу відвідувало близько 20 дітей різного віку, які виховувалися разом.

С. Русова зазначала, що треба виховувати дитину працьовиту, розумну, не відірвану від свого рідного народу, а навпаки, пов'язану з ним пошаною до всього того, що її оточує. Такими синами і доньками Україна пишатиметься. Вона говорила про вихованих дітей як щирих робітників на ниві народній, які можуть дійсно стати творцями майбутньої, кращої долі своєї держави.

Педагог висувала певні вимоги до педагогічної діяльності та особистості вихователя в дитячому колективі, а саме: впроваджувати в освітній процес дошкільного закладу найповніші, найновіші, передові, науково обґрунтовані методи і засоби навчання й виховання з наступним критичним осмисленням і аналізом результатів цих упроваджень та внесенням відповідних коректив для покращення навчально-виховного процесу; поповнювати свою педагогічну скриньку сучасними розробками різних заходів з вихованцями, батьками; створювати по можливості авторські програми. Так, вихователька (у термінології С. Русової «садівниця») має бути терплячою, ввічливою, тактовною, а ще щирою і простою, вірити в сили і можливості кожного вихованця задля того, щоб бачити дітей веселими, активними, допитливими, самостійними.

У лютому 1911 р. у Києві на Шулявці було відкрито другий народний дитячий садок, який прийняв 40 дітей віком від 4 до 7 років.

На початку 90-х років XX ст. у системі дошкільної освіти відбуваються значні зміни, що вимагають оновлення змісту, форм, методів освіти та виховання дітей. Урахування вікових особливостей розвитку малюка було пріоритетним напрямком у педагогічній діяльності

вихователя, водночас індивідуальному підходу до кожної конкретної дитини у педагогічному процесі увага не приділялася.

Такий підхід у свою чергу стандартизував діяльність педагога.

О. Попович розкриває різноманітні аспекти проблем різновікової групи в теорії і практиці педагогіки дошкільної: психологопедагогічні основи організації освітньої роботи в різновікових групах (С. Русової); значення міжвікового спілкування (А. Макаренка); організація навчально-виховного процесу (П. Петерсена) та ін. Розглянемо коротко зміст кожного. Так, С. Русова узагальнила свої погляди на організацію дітей у дитячих садках, методи, зміст та форми роботи з ними, опрацювавши та проаналізувавши дослідження різних науковців: філософів, психологів, педагогів, а також стан освіти багатьох країн Європи та Америки та використовуючи власний практичний досвід роботи.

Про діяльність одного з американських садочків С. Русова писала, що проблема виховання в ньому базувалася на збудженні в дитини її активних сил, інтересу і цікавості. Колектив дітей у цьому садку поділявся «на кілька гуртів», яким пропонували різноманітні засоби праці, які відповідали дитячим нахилам, можливостям і розвитку. Крім цього, педагог звертає увагу на ще один садочок при американському університеті, в якому для різних видів дитячої діяльності пропонувалися дидактичні матеріали Ф. Фребеля і М. Монтесорі. Особливу увагу акцентувала в ньому на ролі вихователя, який розподіляв вихованців на невеличкі групки не лише за віком, але й враховуючи рівень розвитку малюків, їх нахили.

Велику увагу С. Русова приділяла бельгійським дитячим закладам. На її думку, навчально-виховний процес у них знаходився на досить високому рівні. В 1912 р. на Всесвітній Брюссельській виставці був представлений досвід роботи одного з них. Уперше ми тут помічаємо поділ дітей на групи, а саме: «Молодша група 3-5 років, старша група 5-7 років і група дітей 8 років».

Характерною ознакою психолого-педагогічної концепції С. Русової є толерантність і повага до кожної конкретної особистості дитини з її вродженими задатками, потребами, бажаннями, здібностями.

Враховуючи це, педагог висловила низку порад щодо організації життя дітей різного віку в дитячих садках: «гуртування дітей» не повинно обмежуватися лише зовнішніми засобами, серед яких називає вік дітей, «наміри садівниці», завдання діяльності (праці). Вона вважала, що доцільними є дитячі колективи («гуртки»), які формуються відповідно до дитячих інтересів, нахилів та розвитку.

Український педагог і письменник А. Макаренко у своєму доробку «Наступність поколінь» окреслив важливість різновікової взаємодії дітей і міжвікового спілкування в умовах колонії. Він акцентував увагу на тому, що різновікове об'єднання дітей дає величезний виховний ефект. Воно забезпечує тісну взаємодію, можливість як нагромаджувати, так і передавати досвід поколінь. Молодші за такої кооперації отримують різноманітну інформацію, засвоюють навички поведінки, вчаться поважати старших. Натомість старші мають можливість турбуватися про менших, несуть за них відповідальність, що сприяє формуванню у них поваги до людини, великодушності та вимогливості. Водночас педагог наголошував на тому, що, об'єднуючи дітей, треба бути дуже уважним до того, хто зі старших вихованців перебуває поряд із молодшим, який виховний вплив він здійснює, хто буде відповідати за поведінку і вчинки меншого.

Цікавим і популярним серед європейських педагогів є рух «Йена-план-шULE», який поєднує початкову школу і садочки, що працюють за системою відомого німецького педагога, професора Йенського університету Петера Петерсена. В такому «плані» виховна община витісняє традиційну школу, в якій повага до особистості дитини, поєднання самостійності і свободи, взаємодія тріади батьки – діти – педагоги є ключовими. «Йена-план», на думку автора, ґрунтується на засадах духовно-морального виховання і включає в себе: відкритість взаємин; взаємодопомогу дітей; право на власну точку зору, свободу висловлювання; формування теплоти, щирості, доброзичливості, коли поряд можуть знаходитися і спілкуватися найрідніші – мама чи тато.

Система педагогічних впливів П. Петерсена переповнена невербальними засобами взаємодії, такими як піднесений до губи палець, легкий порух руки, певний знак тощо. Він є активним борцем проти

словесних засобів впливу, особливо зауваження. Він вважає, що «вони більш ніж у 90 % випадків невинуваті й безглузді».

До складу своєї школи П. Петерсен включає такі базові групи: молодша (1–3 рік навчання); середня (4–6 рік навчання); старша (7–8 рік навчання); молодіжна (9–10 рік навчання). Старші діти є помічниками («опікунами») менших, допомагають їм у підготовці до занять. Рівно через рік найстарші переходять до іншої базової групи, в якій вони стають найменшими. Діти спілкуються одне з одним, допомагають, у них формуються навички спільної діяльності, що у свою чергу є позитивним для всіх вихованців.

Школи, що працюють за відповідним «планом», – це насамперед виховні заклади, які доповнюють, популяризують і розвивають сімейне виховання, традиції, середовище, яке оточує дитину. Тут має місце тісне співробітництво батьків вихованців та педагогів. Активізувати внутрішні сили дитини може лише той педагог, який відмовився від застарілих, догматичних підходів, який твердо стоїть на позиціях гуманістичного виховання.

Запитання та завдання для самоперевірки

- 1. Чому різновікова група ЗДО отримала відповідну назву?*
- 2. З'ясувати переваги різновікових груп.*
- 3. З'ясувати вимоги до вихователя різновікових груп.*
- 4. Схарактеризувати необхідність співпраці вихователя і помічника вихователя в різновіковій групі?*
- 5. Розкрити принципи комплектування різновікових груп.*
- 6. Які принципи об'єднання дітей в одній групі існують у практиці роботи дошкільних закладів?*
- 7. Яка доцільна наповнюваність дітей різновікової групи?*
- 8. Озвучити причини, які зумовлюють функціонування різновікових груп.*

9. Знайти в періодичних виданнях, інтернет ресурсах інформацію про функціонування різновікових груп свого регіону.

10. Хто із науковців досліджував у своїх працях особливості та діяльність різновікових груп у закладі дошкільної освіти?